

Examen VWO 2016

kunst

beeldende vormgeving - dans - drama - muziek - algemeen

tijdvak 1

vrijdag 13 mei

9.00 - 12.00 uur

Vergeet niet je op te zetten!

Klik op 'Start' om te beginnen.

Start ►

Tijdens het examen kun je de volgende knoppen gebruiken:

ingesproken tekst

regelen van het volume

uitleg van het programma

ga een pagina terug of verder

ga naar het begin of het einde van het examen

Voor het openen van bronnen gebruik je de volgende knoppen:

afbeelding

geluidsfragment

tekst

filmfragment

filmfragment vergroten. Je kunt ook dubbelklikken op de film voor het vergroten.

filmfragment verkleinen. Je kunt ook dubbelklikken op de film voor het verkleinen.

Hiernaast kun je testen of het beeld en geluid goed functioneren.

Dit examen bestaat uit drie blokken met in totaal 32 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 65 punten te behalen.
Voor elke vraag staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Blok 1: Vrouwen in de kunst

Blok 2: Wraakgodinnen

Blok 3: Man of vrouw

Bij het beantwoorden van de vragen maak je gebruik van de aangeboden bronnen. Tevens wordt een beroep gedaan op je eigen kennis.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Blok 1 Vrouwen in de kunst

Dit blok gaat over de schilders Judith Leyster en Marlene Dumas en over liederen in de zeventiende eeuw in Nederland.

In de zeventiende eeuw beleefde de Republiek der Nederlanden een tijd van grote welvaart. Het was ook een eeuw waarin vrouwen een opvallende plaats wisten te verwerven in de samenleving. Buitenlandse reizigers die onze steden bezochten, verbaasden zich over de bazigheid en de grote bedrijvigheid van de Hollandse vrouwen.

(2p) Geef aan hoe de Republiek der Nederlanden haar welvaart had verworven. Geef daarna een verklaring voor de grote bedrijvigheid van vrouwen.

De voorstellingen op afbeelding 1 en 2 getuigen van een andere opvallende eigenschap van de Nederlandse vrouwen: zij hielden hun huizen en stoepen brandschoon.

De historicus Simon Schama ziet deze behoefte om alles smetteloos schoon te houden als een tegenwicht voor de snel verworven rijkdom van de burgerij. Hij gaf zijn boek over de Nederlandse Gouden Eeuw dan ook de titel *Overvloed en onbehagen*.

(2p) Breng het onbehagen uit deze titel in verband met de heersende moraal in die tijd.

Leg vervolgens uit hoe het grondige schoonhouden van huis en haard daaruit kan worden verklaard.

Vrouwen namen ook hun verantwoordelijkheid in het openbare leven. Zij voerden bijvoorbeeld het bewind over liefdadigheidsinstellingen. Op afbeelding 3 zie je regentessen aan de bestuurstafel van een tehuis voor armen, zieken en krankzinnigen.

De regentessen kwamen uit de betere burgerkringen, hadden een hoge maatschappelijke status en veel aanzien. In het schilderij is dat te zien aan de kostbare kleding die ze dragen en aan de statige ruimte waarin ze zich bevinden.

(2p) Bespreek nog twee andere manieren waarop de voorstelling het aanzien van deze regentessen bevestigt.

Van den Valckert maakte het schilderij in opdracht en ontleende hier zelf ook aanzien aan. Hij kreeg de kans om zijn kwaliteiten als schilder van een groepsportret te laten zien.

(2p) Bespreek twee kwaliteiten waar een schilder van dit genre zich destijds mee kon onderscheiden.

In de zeventiende eeuw waren ook vrouwen actief als kunstenaar. Meestal deden zij dat als aangenaam tijdverdrijf. Judith Leyster, van wie je op afbeelding 4 een zelfportret ziet, vormt hierop een uitzondering. Zij was in haar tijd de enige vrouwelijke meester-schilder van de stad Haarlem.

(3p) Bespreek drie manieren waarop een meester-schilder inkomsten kon verwerven.

Het zelfportret was waarschijnlijk Leysters meesterstuk, waarmee ze aantoonde dat zij de kwaliteiten bezat om tot het Sint-Lucasgilde te worden toegelaten.

(3p) Leg aan de hand van drie kenmerken van het schilderij uit waarom verondersteld wordt dat dit haar meesterstuk was.

Op de schilderijen op afbeelding 5, 6 en 7 wordt muziek gemaakt. Afbeelding 5 is een kroegtafereel van Leyster, afbeelding 6 een werk van haar echtgenoot Jan Miense Molenaer. Abraham van den Tempel schilderde de scène op afbeelding 7.

Taferelen met musicerende mensen waren populaire onderwerpen in de cultuur van de zeventiende eeuw. De burgers konden er hun eigen muziekpraktijk in herkennen, zoals het spelen en zingen in huiselijke kring en in de kroeg.

(2p) Bespreek nog twee aspecten van het muzikleven van de zeventiende-eeuwse burgerij.

Op afbeelding 7 hebben twee personen bladmuziek van een lied in hun hand. Je hoort dit lied in het geluidsfragment.

Het lied kan goed worden uitgevoerd door niet-professionele muzikanten.

(3p) Bespreek drie kenmerken van de muziek die dit mogelijk maken.

Liedboeken, zoals die op afbeelding 9 en 10, werden in duizendvoud gedrukt. Deze boeken bevatten meestal alleen liedteksten en geen muzieknotatie.

(1p) Leg uit waarom in deze liedboeken geen muzieknotatie nodig was.

Ook in de kerk werd gemusiceerd. In geluidsfragment 2 hoor je het begin van psalm 136 van Jan Pieterszoon Sweelinck.

Deze psalm wordt uitgevoerd door geschoolde zangers.

(2p) Bespreek twee aspecten waaruit je kunt afleiden dat de zangers geschoold moeten zijn.

Judith Leyster was in haar tijd een uitzondering wat betreft de positie van de vrouw in de beeldende kunst. Die positie bleef nog eeuwenlang achter bij die van de mannelijke kunstenaar. Pas in 2015 werd voor het eerst een vrouw tot kunstenaar van het jaar gekozen. Dat was Marlene Dumas, een uit Zuid-Afrika afkomstige Nederlandse kunstenaar, die internationaal grote erkenning geniet.

Op afbeelding 11 zie je een zelfportret uit 2009 met de titel *The sleep of reason*, de slaap van de rede. Dumas is herkenbaar, maar het is duidelijk dat zij niet in de eerste plaats naar een natuurgetrouwe gelijkenis streefde. Het gaat vooral om de inhoud van het werk.

(2p) Leg uit welke inhoud hier wordt gesuggereerd. Betrek twee aspecten van het werk in je antwoord.

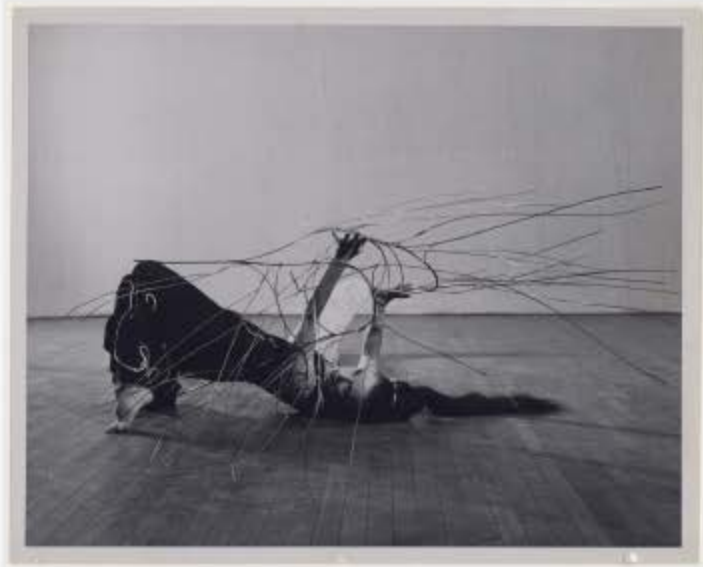
Dumas zegt: "Dit is een tijd van beelden, niet van schilderijen. Mensen kijken liever naar beelden dan naar schilderijen". Op afbeelding 13 zie je een schilderij dat voortkomt uit het beeld op afbeelding 14. Dumas noemde haar schilderij *The Image as Burden*, het beeld als last. *The Image as Burden* werd ook de titel van een grote overzichtstentoonstelling van het werk van Dumas in 2014 in het Stedelijk Museum in Amsterdam.

In de kranten verschenen lovende artikelen, die op hun beurt weer leidden tot een polemiek in de pers: is de kwaliteit van Dumas' werk zodanig dat die haar roem rechtvaardigt? Kennelijk roept het werk ook weerstand op.

(2p) Ben je van mening dat het werk van Dumas terecht geroemd wordt? Beargumenteer je antwoord aan de hand van het schilderij op afbeelding 13. Betrek de relatie met beelden uit de massamedia in je antwoord.

Blok 2 Wraakgodinnen

Dit blok gaat over de romantiek, over de moderne en postmoderne cultuur en over wraakzuchtige vrouwen in de dans en in de film.

In de negentiende-eeuwse literatuur, met name de Duitse, kwamen vrouwfiguren voor die ontleend waren aan oude legendes, zoals zeemeerminnen, sirenen en witte geestverschijningen. De Duitse dichter Heinrich Heine beschreef in 1835 een aantal van deze legendes in *De l'Allemagne*, een boek over de geschiedenis van het Duitse taalgebied.

(1p) Geef een reden waarom negentiende-eeuwse schrijvers belangstelling toonden voor zulke legendes.

Heine beschreef in *De l'Allemagne* ook een Slavische legende over de wili's. Dit zijn geesten van vrouwen die door hun geliefden zijn bedrogen. Het ballet *Giselle* uit 1841 is gebaseerd op deze legende. Op afbeelding 1 zie je een prent uit 1843 met Myrtha, de koningin van de wraakzuchtige wili's.

Een wili is een typisch romantisch personage, dat gezien kan worden als een verbeelding van het sublieme.

(2p) Geef aan in welk opzicht wili's passen bij de romantiek en leg uit op welke manier zij het sublieme verbeelden.

1

1

Filmfragment 1 is de scène waarin de wili's Hilarion de dood in dansen. Opgejaagd door de muziek zie je dat hij niet aan zijn lot kan ontsnappen.

(3p) Bespreek drie manieren waarop dat in de choreografie is verbeeld.

Giselle is door graaf Albrecht bedrogen. Dit aspect van het verhaal kan worden opgevat als kritiek op de adel.

De positie van de adel was in de maatschappij van de negentiende eeuw veranderd. Toch was er nog altijd sprake van sociale tegenstellingen.

(2p) Geef aan in welk opzicht de positie van de adel was veranderd. Geef daarna aan welke nieuwe sociaalmaatschappelijke tegenstelling was ontstaan.

Een wraakzuchtige vrouw is de hoofdpersoon in *Cave of the heart* van de Amerikaanse choreografe Martha Graham. In filmfragment 2 zie je een scène uit dit dansstuk.

De wraak wordt in deze dans fundamenteel anders verbeeld dan in het klassieke romantische ballet.

(2p) Leg uit wat dit fundamentele verschil in verbeelden inhoudt. Geef daarna aan hoe dat in de dans van Graham tot uitdrukking komt. Betrek ook het romantisch ballet in je antwoorden. NB Laat het verschil tussen solo en groepsdans buiten beschouwing.

Op afbeelding 2 en 3 zie je een object dat de Japanse kunstenaar Isamu Noguchi ontwierp voor *Cave of the heart*. Martha Graham, die bij de première zelf de rol van Medea danste, noemde het object haar 'stekeljurk'.

Noguchi's object versterkt de expressie van Medea's woede en jaloezie.

(2p) Leg dit uit aan de hand van twee effecten van deze 'stekeljurk'.

In 1969 bracht de Italiaanse filmmaker Pier Paolo Pasolini de film *Medea* uit. Hij richtte zich in eerste instantie op het cultuurverschil tussen Medea en haar geliefde Jason. In filmfragment 4 zie je hoe zij aankomt in het land van Jason, waar de mannen een tijdelijk kamp hebben opgezet.

De overstap naar dit nieuwe land valt Medea zwaar. De vormgeving van de scène, die een duidelijk contrast tussen haar en de mannen schept, laat haar ontreddering goed zien.

(2p) Bespreek twee aspecten van de filmvormgeving waaruit die ontreddering blijkt. Betrek zowel Medea als de mannen in elk antwoord.

NB Laat de gesproken tekst buiten beschouwing.

Pasolini zag het Italië van na de Tweede Wereldoorlog razendsnel veranderen in een kapitalistische maatschappij. Vanuit deze observatie maakte hij met *Medea* een kritische film over deze ontwikkeling.

Filmfragment 5 is een scène uit het begin van de film, waarin Jason en zijn mannen Medea's geboortedorp binnenvallen. De scène symboliseert Pasolini's kritiek op het opkomende kapitalisme.

(2p) Bespreek twee manieren waarop Pasolini hier het kapitalisme bekritiseert. Geef daarbij steeds aan wat zijn kritiek inhoudt en hoe hij dat verbeeldt.

Pasolini's *Medea* is een typische arthousefilm voor een high-artpubliek. Regisseurs van Hollywoodfilms nemen Jasons zoektocht naar het Gulden Vlies regelmatig als onderwerp voor grote films, maar *Medea* speelt daarin zelden een rol.

Over de relatie tussen *Medea* en Jason zijn weinig Hollywoodfilms gemaakt.

(2p) Geef twee verklaringen voor het feit dat deze tragedie kennelijk niet geschikt werd geacht voor een massapubliek.

In 2003 en 2004 bracht de Amerikaanse filmmaker Quentin Tarantino de films *Kill Bill 1* en *2* uit. Ook *Kill Bill* gaat over de wraak van een vrouw op haar ex-geliefde.

Pasolini liet in zijn film het gewelddadige aspect van de wraak niet zien. Tarantino legt op het geweld juist de nadruk. Hij vindt dat de meest vermakelijke factor.

(3p) Noem twee manieren waarop Tarantino hier de nadruk op de vermakelijke kant van geweld legt. Leg daarna uit hoe het komt dat geweld in de massacultuur zo'n grote vermaaksfunctie kon krijgen.

De manier waarop Tarantino in *Kill Bill* geweld vormgeeft, is representatief voor het postmodernisme.

(1p) Geef aan waarom dit postmodernistisch is.

Blok 3 Man of vrouw

Dit blok gaat over het beeld van het mannelijke en het vrouwelijke in de mode, kunst en popmuziek in de twintigste en eenentwintigste eeuw.

Op afbeelding 1 zie je een straatbeeld uit Parijs rond 1900. De kleding typeert de mode voor welgestelde vrouwen uit die tijd.

Afbeelding 2 is een foto uit de jaren twintig van de twintigste eeuw, eveneens uit Parijs. Aan de kleding van deze dames is de invloed van de vrouwenemancipatie te zien. Het modebeeld had een ingrijpende verandering ondergaan.

Bekijk afbeelding 1 en 2.

(2p) Geef aan in welk opzicht de kleding was veranderd en leg uit hoe die verandering verband houdt met de emancipatie van de vrouw. Betrek beide afbeeldingen in je uitleg.

Na de Eerste Wereldoorlog nam een nieuwe generatie jonge vrouwen een uitdagende en provocerende leefstijl aan. Zij rookten, dronken alcohol, reden auto en dansten op jazzmuziek. Gabrielle 'Coco' Chanel, die je ziet op afbeelding 3, ontwierp kleding voor deze moderne zelfbewuste vrouwen, in een stijl die 'garçonne' of 'jongensmeisje'-stijl werd genoemd.

(1p) Leg uit op welke manier de Eerste Wereldoorlog invloed had gehad op de ontwikkeling van dit zelfbewustzijn.

De emancipatie van de vrouw werd ook zichtbaar in de kunst. Steeds meer vrouwen maakten carrière als beeldend kunstenaar. Ze gingen naar kunstacademies en maakten deel uit van kunstenaarsgroepen.

Op afbeelding 4 zie je een werk uit 1936 van de Zwitserse kunstenares Meret Oppenheim. Met *Le Déjeuner en Fourrure* (*Het ontbijt in bont/vacht*) speelt zij met het traditionele beeld van het vrouwelijke.

(2p) Leg uit hoe Oppenheim dit doet. Betrek twee kenmerken van het werk in je antwoord.

Op afbeelding 5 zie je een foto die Man Ray in 1936 van Oppenheim maakte. Zij was de muze van deze beroemde fotograaf.

Een positie als muze kon gevolgen hebben voor Oppenheims eigen artistieke carrière.

(2p) Noem een positief en een negatief gevolg van die positie voor een kunstenares.

Op afbeelding 6 zie je twee foto's die Man Ray maakte van Marcel Duchamp. Deze dadaïstische kunstenaar creëerde een vrouwelijk alter ego met de naam Rose Sélavy.

Duchamp signeerde enkele kunstwerken met de naam Rose. Dat werd destijds opgevat als een daad van anti-kunst.

(1p) Leg uit welke conventie hiermee werd doorbroken.

Rose Sélavy is een voorbeeld van een personage waarin mannelijke en vrouwelijke eigenschappen zijn verenigd. Dit wordt 'androgynie' genoemd, wat Grieks is voor een mens die zowel man als vrouw is. Op afbeelding 7 zie je popmuzikant David Bowie in de rol van de androgyne Ziggy Stardust. In filmfragment 1 zie je Ziggy's eerste televisie- optreden in het begin van de jaren zeventig.

Bowie's androgynе verschijning shockeerde de oudere generatie.

(3p) Bespreek twee manieren waarop hier de androgynie wordt versterkt. Leg daarna uit waarom deze 'androgynе act' toen tot ophef leidde.

Het nummer *Starman* van Ziggy Stardust was in 1972 een grote hit. De song sprak veel jongeren aan in een tijd van economische crisis en jeugdwerkloosheid.

(2p) Leg uit welke boodschap in dit nummer wordt uitgedragen en geef ook aan hoe de muziek die ondersteunt.

Aan het einde van de twintigste eeuw ontstond in de wetenschap het begrip 'gender-bending'.

Op afbeelding 8 zie je Bowie in verschillende periodes van zijn muzikale carrière. Door zijn spel met het mannelijke en het vrouwelijke kan hij een gender-bender 'avant la lettre' worden genoemd. Het maakt hem tot een postmodern kunstenaar.

(1p) Leg uit waarom dit hem tot een postmodern kunstenaar maakt.

De Belgische artiest Stromae is ook iemand die speelt met de beeldvorming rondom sekse en seksuele identiteit. In filmfragment 2 zie je het begin van zijn videoclip *Tous les mêmes* (*Allemaal hetzelfde*) uit 2013.

Stromae verbeeldt hier dat mannen en vrouwen weliswaar heel verschillend zijn, maar in wezen ook allemaal hetzelfde. Hij gebruikt onder meer grime, spel, kleur en decor om deze ambigue inhoud vorm te geven.

(3p) Leg voor drie van deze vier middelen uit hoe ze de inhoud van het lied verbeelden.

Dit was de laatste vraag van het examen.

Klik op of als je de vragen nog eens wilt langslopen.

Klik op de knop 'stoppen' als je klaar bent.

Bronvermelding

De in dit examen gebruikte bronnen zijn vermeld in het examen zelf en/of in het correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.

Einde